

Asia: VN/21702/2022

Hallituksen esitysluonnos esitutinnan salassapitoperusteiden selkeyttämisestä

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö on pyytänyt Itä-Suomen syyttäjälalueelta lausuntoa luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle julkisuuslain 24 §:n muuttamisesta (VN/21702/2022). Hallituksen esityksen tavoitteena on selkeyttää julkisuuslain yksityiselämän suojaa koskevien salassapitoperusteiden keskinäisiä suhteita rikosasioissa esitutinnan ja syyteharkinnan aikana ja sen jälkeen, sekä lisätä kansalaisten ja tiedotusvälineiden tiedonsaantimahdollisuuksia mainituissa asioissa ja niissä tehdyistä viranomaispäätöksistä.

Sääntelyn selkeyttämiselle on esityksessäkin mainituin perustein selkeä tarve ja myös tiedonsaantimahdollisuuksien lisääminen rikosasioissa on lähtökohtaisesti kannatettavaa. Kyse on julkisuuslain rikosasioita koskevasta osauudistuksesta ja kokonaisuudistusta tulee jatkaa julkisuuslain saattamiseksi vastaamaan nykyajan vaatimuksia.

Poliisin ja syyttäjän työn kannalta nyt ehdotettu osauudistus on merkityksellinen ja sääntelyn selkeyttäminen tarpeen. Nykyisellään julkisuuslaki ei ole selkeä ja samojen asioiden julkisuutta saatetaan eri viranomaisessa päätyä arvioimaan toisistaan poikkeavalla tavalla. Julkisuuslain 24.1 §:n yksityisyyden suojaa koskevien 23–32 kohtien tiukan sanamuodon mukaisen tulkinnan perusteella esitutkintapöytäkirjoissa salaisiksi saatetaan merkitä esimerkiksi tietoja, jotka muodostavat keskeisen perustan syyttäjän syyteharkinnalle. Syyttäjän päätyessä ratkaisussaan esimerkiksi syyttämättäjättämiseen, vastaavien seikkojen salaaminen saattaisi johtaa siihen, että päätöksen perusteet eivät olisi täysin ymmärrettäviä. Sääntelyn selkiyttäminen siten, että salassapitoperusteita arvioitaisiin yhdenmukaisesti eri viranomaisissa, on näin ollen toivottavaa.

Vaikutuksista viranomaisten toimintaan

Esityksessä (s. 15–16) omaksutun näkemyksen mukaan ehdotetuilla muutoksilla ei ole suoria vaikutuksia käsiteltävien asiakirjapyyntöjen määrään tai niissä noudatettavaan menettelytapoihin. Tähän näkemykseen tulee suhtautua kriittisesti, koska ehdotuksen keskeisenä tarkoituksena on lisätä avoimuutta ja tiedonsaantioikeuksia. Toteutuessaan nämä voivat myös lisätä mielenkiintoa asiakirjapyyntöjen tekemiseen. Lisäksi kohdassa mainitaan aivan oikein, että vain osa asioista herättää yleisön mielenkiinnon, mikä näkyy asiakirjapyyntöinä viranomaisessa. Lisäksi lausutaan, että jatkossakin asiakirjapyyntöjen yhteydessä esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän olisi suoritettava pyydetyn asiakirjan osalta arviointi siitä, mitkä asiakirjan tiedoista ovat julkisia ja mitkä salassa pidettäviä. Tämä näkemys ei täysin vastaa käytäntöä, sillä syyttäjä pääsääntöisesti harkitsee asiakirjan salassapidon jo päätöstä tehdessään ja tekee tarvittavat salassapitomerkinnot kaikkiin niitä vaativiin päätöksiin. Asiakirjapyyntöjen yhteydessä salausmerkinnät ovat siten valmiina toteutettaviksi ennen asiakirjan luovuttamista. Näin ollen sääntelyn selkeydellä on keskeinen merkitys myös syyttäjän tekemiä päätöksiä ajatellen.

Ehdotetun säännöksen perustelut

Ehdotuksessa esitetään muutettavaksi julkisuuslain 24.1 §:n 26 kohtaa siten, että salassa pidettäviä olisivat asiakirjat, jotka sisältävät tietoja rikoksen uhrista, jos tiedon antaminen loukkaisi rikoksen uhrin oikeuksia tai hänen muistoaan tai läheisiään. Kohta muutettaisiin siis koskemaan vain rikoksen uhria ja ehdotuksen mukaan (s. 27) säännös olisi luonteeltaan muita salassapitosäännöksiä täydentävä ja sitä sovellettaisiin muiden salassapitoperusteiden kanssa samanaikaisesti. Muiden rikosasian asianosaisten osalta tarvittava salassapito seuraa ehdotuksen mukaan muiden yksityiselämän suojaksi säädettyjen kohtien perusteella.

Uuden 3 momentin mukaan tietyistä momentissa erikseen luetelluista salassapitoperusteista (23, 25, 29, 30 ja 32 kohdat) tai niitä vastaavissa muussa laeissa säädetystä poiketen tiedot esitutkintapöytäkirjassa sekä erilaisissa syyttäjän tai tutkinnanjohtajan tekemissä päätöksissä ovat kuitenkin julkisia, jos tiedon antaminen on välttämätöntä tutkittavana olleesta asiasta tehdyn päätöksen perusteiden ymmärtämiseksi eikä tietojen antaminen todennäköisesti aiheuttaisi asiaan osalliselle vahinkoa, merkittävää haittaa taikka ilman painavaa syytä kärsimystä. Syyttäjien työssä tältä osin korostuvat erityisesti syyttämättä jättämistä ja esitutkinnan rajoittamista koskevat päätökset. Muutos on perusteltu jo edellä kuvattujen tilanteiden välttämiseksi, jossa tiettyjä yksityiselämään kuuluvia tietoja salatessa salataan myös merkittäviä päätöksen perusteena olevia seikkoja.

Huomiota tulisi kuitenkin kiinnittää yhdenmukaiseen tulkintaan eri viranomaisissa. Laajan esitutkinta-aineiston osalta poliisin voi olla hankalaa arvioida mitkä tiedot ovat lopulta sellaisia yksityiselämän suojaan liittyviä tietoja, jotka ovat välttämättömiä tutkittavana olevasta asiasta tehdyn tai tehtävän päätöksen perusteiden ymmärtämiseksi. Ehdotuksen mukaan (s. 29) kyse on juuri ao. viranomaisen tekemän päätöksen perusteiden ymmärtämisen kannalta välttämättömistä tiedoista, ei esimerkiksi tuomioistuimen ratkaisun kannalta välttämättömistä.

Lisäksi ehdotuksen perusteella on jossain määrin epäselvää miksi juuri mainitut julkisuuslain 24.1 §:n kohdat on valittu, eikä esimerkiksi myös 28 kohtaa, jossa salassa pidettäväksi säädetään muun ohella rikosrekisteritiedot. Rikosrekisteristä ilmeneviä tietoja aikaisemmista rangaistuksista kuitenkin käytetään toisinaan syyttäjän tekemien päätösten perusteina, jolloin päätöksen perusteen ymmärtämisen kannalta tieto voi olla olennainen. Vastaavia perusteita on myös muissa 24.1 §:n kohdissa, joita ei ole otettu ehdotettuun 3 momenttiin. Ehdotus ei myöskään vaikuttaisi tuovan muutosta erityisen ongelmalliseksi koetun 32 kohdan salassapitoperusteiden tulkintaan. Kyseisen kohdan perusteella salassa pidettäviä olisivat monet yksityiselämän tiedot, joita kaikkia ei millään tavoin voida pitää arkaluonteisina tietoina, eikä salaamiselle myöskään ole asetettu mitään vahinkoedellytystä. Parannusta tältä osin on kuitenkin 32 kohdan kuuluminen ehdotettuun uuteen 3 momenttiin, jolloin päätöksen perusteiden ymmärtämisen kannalta oleelliset 32 kohdassa tarkoitetut tiedot ovat kuitenkin julkisia.

Syväranta Jari
Syyttäjälaitos - Itä-Suomen syyttäjäalue